

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství
katedra profesního a personálního rozvoje

Rizikové chování žáků SOŠ a SOU a možnosti jejich řešení

Bakalářská práce

Autor: Jana Sadáková

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Marie Hanušová

© 2017 ČZU v Praze

zadávací list bude součástí tisku

zadávací list bude součástí tisku

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Rizikové chování žáků SOŠ a SOU a možnosti jejich řešení,

vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila, a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou.

.....

(podpis autora)

V.....dne.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí práce paní PhDr. Mgr. Marii Hanušové za její ochotu, pomoc a čas, který jsme na vypracování bakalářské práce strávili. Poděkování patří žákům SOŠ a SOU, kteří se podíleli na dotazníkovém šetření. Zvláštní poděkování patří mé mamince a mému manželovi Michalovi za podporu.

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem: **Rizikové chování žáků SOŠ a SOU a možnosti jejich řešení** popisuje, analyzuje, zjišťuje a porovnává vybrané rizikové chování žáků středních škol. Cílem nebylo pojmout celé téma, které je velmi obsáhlé, ale zachytit pouze některé oblasti rizikového chování v období dospívání. V teoretické části, po prostudování daného tématu z dostupné literatury, popisují charakteristiku nejrozšířenějších rizikových chování žáků, popis životního období a zaměřují se na možnosti řešení nejzávažnějších rizikových chování. V bakalářské práci je kladen důraz zejména na krádeže žáků, vandalismus, záškoláctví a závislostní chování na tabáku, alkoholu a drogách. Výzkumná sonda mapuje současný stav na SOŠ a SOU, analyzuje a porovnává vybraná riziková chování žáků. Pozadí práce je dokresleno kazuistikami z policejní praxe, z kterých je vyvozen závěr. V závěru práce jsou shrnuty získané poznatky, vlastní postoj k tématu a návrhy řešení v souvislosti se školními preventivními programy.

Klíčová slova: Rizikové chování, prevence, šikana, drogy, záškoláctví, agrese, násilí, krádeže, vandalismus, rizikové životní situace, práce s mládeží, výchova žáků, životní styl žáků, rodina.

ABSTRACT

Bachelor thesis entitled: **‘Risk behavior of students of vocational schools and colleges and their possible solutions’** describes, analyzes, detects and compares the selected risk behaviors of secondary school students. The aim was not to accommodate the whole topic which is very comprehensive, but only to capture some risk behavior in adolescence. In the theoretical part, after studying the topic from the available literature, I describe the characteristics of the most widespread risk behavior of students, the period of life and I focus on the possibilities of solving the most serious risk behavior. The thesis is particularly emphasising students theft, vandalism, truancy and tobacco, alcohol and drugs addictions. Research probe maps the current situation of the vocational schools and colleges. It analyzes and compares the selected risk behaviors of students. Background work is illustrated by casuistry from police practice, from which the conclusion is drawn. The conclusion summarizes the findings, my own standpoint and suggested solutions in relations to the school prevention programs.

Keywords: Risk behavior, prevention, bullying, drugs, truancy, aggression, violence, theft, vandalism, risk life situations, work with youth, education of students, student’s lifestyle, family.

Obsah

ÚVOD.....	8
1 CÍLE A METODIKA.....	9
2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	11
2.1 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH RIZIKOVÝCH CHOVÁNÍ.....	15
2.1.1 Záškoláctví, šikana	15
2.1.2 Online riziková chování, kyberšikana	16
2.1.3 Obecně kriminální jednání	17
2.1.4 Závislostní chování.....	18
3 CHARAKTERISTIKA DOSPÍVÁNÍ ŽÁKŮ NA SOŠ A SOU	23
4 MOŽNOSTI ŘEŠENÍ RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	25
5 ANALÝZA ZÁŠKOLÁCTVÍ A OBECNĚ KRIMINÁLNÍHO JEDNÁNÍ NA SOŠ A SOU.....	28
5.1 TECHNIKA SBĚRU DAT	28
5.2 ZPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKŮ - VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	29
5.3 SHRnutí DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	32
6 KAZUISTIKA.....	34
6.1 KAZUISTIKA SEDMNÁCTILETÉHO JANA	34
6.2 KAZUISTIKA ŠESTNÁCTILETÉ SANDRY	35
ZÁVĚR.....	37
SEZNAM LITERATURY.....	39
SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ.....	41
SEZNAM PŘÍLOH	42

Úvod

V každé generaci je přítomno rizikové a antisociální chování dospívajících. Toto chování však lze do určité míry považovat za normální součást vývoje. V období dospívání je typické získávání nezávislosti, především na rodičích. Jako normativní chování je i tzv. boj proti autoritě, kdy si děti posouvají dosavadní hranice. Já se domnívám, že toto je do jisté míry přirozené chování na cestě k dospělosti za nezávislosti. Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala rizikové chování žáků studujících na SOŠ a SOU, kdy jsem se toto jejich chování snažila zmapovat a zjistit, s jakými riziky se setkávají. V tomto věkovém období žáků mají riziková chování podobu záškoláctví, lhaní, šikany, kyberšikany, krádeží, vandalismu, závislosti a rizikového sexuálního chování.

V průběhu dospívání na žáky působí mnoho negativních vlivů, kterým se musí bránit. Pokud se žák nedokáže těmto negativním vlivům bránit, dochází u něj k projevům rizikového chování. Ve své práci hledám motivy a faktory, které působí negativně na žáky, kteří nežádoucím chování propadli. V teoretické části jsem na základě studia odborné literatury popsala vybrané rizikové chování, jako je šikana, závislostní chování, záškoláctví, vandalismus a v neposlední řadě on-line riziková chování a kyberšikanu.

Na základě anonymní sondy, která byla prováděna elektronicky, jsem zmapovala současnou problematiku rizikového chování žáků studujících na SOŠ a SOU, čímž jsem si chtěla ověřit pravdivost svých domněnek. V závěru práce jsou popsány dvě kazuistiky z praxe.

1 Cíle a metodika

V této bakalářské práci se zabývám rizikovým chováním žáků, kdy ze své pracovní praxe policejního inspektora na Obvodním oddělení PČR Mělník vím, že se na školách nejvíce objevuje jako nejčastější typ tohoto chování záškoláctví, kouření cigaret, konzumace alkoholu a vandalismus. V poslední době je zaznamenán nárůst výskytu drog a drobných krádeží, které se nejčastěji řeší jako přestupkové jednání.

V bakalářské práci se zabývám teoretickou částí, v které na základě studia literatury popisují rizikové chování žáků, charakterizují období adolescence a možnosti pomoci při výskytu tohoto chování u žáků středních odborných škol a středních odborných učilišť. V praktické části jsem se za pomoci dotazníkového šetření na středních odborných školách a středních odborných učilištích, snažila potvrdit své hypotézy, které nám pomohou v nalezení vhodné prevence a případného řešení při výskytu nežádoucího chování. Pro výzkum jsem si vybrala dva druhy rizikových chování a to záškoláctví a obecně kriminální jednání žáků, které jsem vyhodnotila pomocí elektronického dotazníkového šetření.

Na závěr jsem si připravila dvě kazuistiky ze své praxe.

Na základě studia odborné literatury jsem si pro zpracování této bakalářské práce stanovila tyto hlavní výzkumné cíle:

- zmapovat, zda k rizikovému chování mají sklon spíše chlapci nebo dívky
- zjistit, zda je příčinou záškoláctví parta kamarádů nebo strach ze školy
- obecně kriminálního jednání se žáci dopouští ve skupinách

Stanovené cíle budu ověřovat pomocí následujících hypotéz, které bych svým výzkumem chtěla potvrdit:

- **Hypotéza číslo 1:**

Žáci se záškoláctví dopouští, aby trávili čas s partou vrstevníků.

- **Hypotéza číslo 2:**

Sklony k rizikovému chování mají spíše chlapci než dívky.

- **Hypotéza číslo 3:**

Žáci se dopouští rizikového chování ve skupině spíše než-li jako jednotlivci.

2 Rizikové chování

V průběhu období dospívání je rizikové chování považováno do určité míry za normativní součást vývoje. Výzkumy se shodují na tom, že až polovina žáků středních škol se během dospívání setká s alespoň jednou formou rizikového chování, které má typické znaky právě pro toto období. Mezi typické znaky řadíme užívání návykových látek či vandalismus. Toto chování většinou po dosažení dospělosti samo odezní.

V jednotlivých oborech, které se zabývají rizikovým chováním žáků, jako je vývojová a sociální psychologie, kriminologie a sociální pedagogika, se neshodují v terminologii. Nejednotnost je dána rozdílnými teoriemi a dále zdůrazňování zdravotního, sociálního nebo normativního kontextu. Šafářová (2002) ve své studii upozorňuje na širokou a nehomogenní skupinu pojmů charakterizujících chování, které nevykazuje nebezpečnost trestného činu, nicméně porušuje normy dané společností.¹

Macek popisuje rizikové chování jako *komplexní pojem, kterým se zabývají nejen společenskovědní, ale také medicínské obory. V našem případě pod tímto pojmem chápeme takové chování, které přímo nebo nepřímo ústí v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí. Rizikové chování můžeme tedy definovat jako problémové, ohrožující chování pro jedince i společnost, které má mnoho forem.*²

¹ V. Nielsen Sobotková a kol. Rizikové a antisociální chování v adolescenci str. 39

² Macek 2003 cit. podle V. Nielsen Sobotková a kol. Rizikové a antisociální chování v adolescenci str.40

Formy rizikového chování

Sobotková (2014, s.40) ve své publikaci rizikové a antisociální chování v adolescenci řadí mezi nejčastější formy rizikového chování:

- záškoláctví (je spojeno s různými důvody, nejčastěji jako důsledek touhy po dobrodružství, experimentu, souvisí s poruchami chování a učení, jako obrana před problémy ve škole)
- lhaní (není dosud společností vnímáno jako dostatečně rizikové)
- agresivita, agresivní chování
- šikana, kyberšikana, násilné chování
- obecně kriminální jednání (hlavně krádeže)
- vandalismus (ve škole nejčastěji poškozování majetku školy a věcí spolužáků, při sportovních utkáních tzv. hooligans, ničení veřejného majetku - lavičky, osvětlení, dopravní značky, hřbitovní náhrobky, subkultura sprejerů - graffiti)
- závislostní chování (legální návykové látky – alkohol a cigarety, nelegální návykové látky, gambling³, problémy s nezvládnutým užíváním PC, netolismus⁴, závislost na nakupování)
- rizikové chování na internetu (nevhodné či nelegální stránky, oslovení cizí osobou, příliš mnoho času online, otevírání spamů, reagování na ně, kopírování a stahování filmů)
- rizikové sexuální chování (předčasný pohlavní styk, promiskuita, náhodné známosti, styk bez kondomu, prostituční chování, předčasné těhotenství, rozvoj sexuální deviace – u ní bývá přítomná triáda příznaků, noční pomočování i po dvanáctém roce života, krutost ke zvířatům, žhářství)

³Gambling - **patologické hráčství** je chorobná závislost na hraní hazardních her. Gamblerství je považováno za patologickou psychickou závislost na lákavé představě rychlého zisku peněz nebo jiné hmotné výhry.

⁴Netolismus - **Závislost na Internetu**, je chorobná závislost na internetu ve všech formách, tzn. hraní webových her, chatování, sledování e-mailů, běžné surfování apod. V širším pojetí zahrnuje závislost na tak zvaných *virtuálních drogách*, kam lze navíc zařadit i mobilní telefon a televizi.

- Rizikové chování v dopravě (neznalost dopravních předpisů, vliv návykových látek, vliv osobnosti dospívajícího, přecenění vlastních schopností).
- Extrémně rizikové sporty, hazardní aktivity (hazardní aktivity na rozdíl od extrémních sportů nesou s sebou vědomé hazardování s reálným rizikem smrti – ježdění mezi vagony metra či vlaku, boilding⁵ buildering,⁶ přeskakování mezi domy ze střechy na střechu.
- užívání anabolik a steroidů
- nezdravé stravovací návyky
- extremismus
- xenofobie, rasismus, intolerance, antisemitismus⁷

Rizikovým chováním rozumíme jakékoli cílené chování nebo jednání či aktivitu, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních a výchovných rizik pro jedince nebo společnost, kdy tuto definici uvádí ve své publikaci Miovský a kol. Výše zmíněné rizikové chování provádí žák sám nebo ve skupině. Školní praxí byl termín sociálně patologické jevy změněn na rizikové chování a v současné době je školní prevencí toto nežádoucí chování děleno do devíti skupin: Záškoláctví, šikana a extrémní projevy agrese, rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobie, negativní působení sekt, sexuální rizikové chování, prevence v závislosti na návykových látkách (adiktologie), spektrum poruch příjmu potravin, okruh poruch a problémů spojených se syndromem CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte).⁸

⁵boilding - lezení bez lana

⁶buildering – lezení po budovách bez lana

⁷ cit. Nielsen Sobotková a kol. Rizikové a antisociální chování v adolescenci str. 40

⁸ MIOVSKÝ, M. a kol. Primární prevence rizikového chování ve školství s. 159

Pohled společnosti

Rizikové chování je do určité míry v období dospívání v současném pojmání společností tolerováno a považováno za součást vývoje. Většinou toto chování s věkem odezní. Pokud nejsou překročeny hranice trestného činu či přestupkového jednání, můžeme říct, že rizikové chování napomáhá k osobnostnímu vývoji jedince. Například když si žák potřebuje zvýšit své sebevědomí nebo nalézt svou identitu, sebedůvěru, případně se začlenit do skupiny vrstevníků, ovšem tímto nechci snižovat možné nebezpečí z následků. Mladý člověk si neuvědomuje, že některé kroky, které činí k osobnostnímu vývoji, mohou vést až za hranice zákona a toto může mít vliv i na další jeho život v podobě např. trestního stíhání.

Na dospívající žáky působí společnost jako celek a to několika faktory, které na ně mohou působit nejen preventivně, ale taktéž negativně. Jedná se zejména o skupiny a jiné osoby, s kterými žáci vstupují do vztahů. Jedná se zejména o školní prostředí, rodinu a vrstevnickou skupinu. V neposlední řadě žáky ovlivňují média a hlavně svět internetu, kde dnešní populace tráví hodně času.

Významným činitelem pro žáky je rodina. Pokud rodinné vztahy nefungují, rodina nemá zájem o dítě a to si pak „může dělat, co chce“, lehce sklouzne k rizikovému chování a to zejména v případě, že roste počet kontaktů s vrstevníky a dítě netráví čas po škole doma nebo svými koníčky, ale například potulováním se po okolí. V případě, že vliv rodičů na dítě slábne, je vhodné udržet si pozitivní hodnocení dítěte a fungující komunikaci. Důležité jsou dále fungující vztahy, zejména důvěra, respekt a podpora. Rodič by měl být pro dítě vzorem.

2.1 Charakteristika vybraných rizikových chování

V této kapitole jsem vybrala nejčastější projevy rizikového chování, které se na školách objevují. V odborných publikacích není jednotnost ve vymezení základních pojmů. Já jsem si pro výzkum a teoretickou část své bakalářské práce vybrala následující problematiku záškoláctví, šikanu, návykové látky, kyberšikanu a obecně kriminální jednání.

2.1.1 Záškoláctví, šikana

V odborných literaturách se o záškoláctví neboli chození za školu společně se šikanou hovoří jako o nejčastějším problému prvních ročníků středoškolského vzdělávání. Záškoláctví je charakterizováno jako negativní postoj ke škole nebo tím, že žák nechce přijmout normy vzdělání, čímž porušuje školní řád. Záškoláctví může být také reakce na šikanu či špatný prospěch. Některé publikace jej definují jako obranné jednání, které má za cíl, aby se žák vyhnul nepříjemné konfrontaci s lépe prospívajícími žáky nebo s očekávanou reakcí rodičů i učitelů. Učitel, který zjistí záškoláctví, by se měl zaměřit na důvody útěku ze školy. Podle publikace Průchy a kol. (2003) je záškoláctví definováno jako „Jev, kdy se žák úmyslně, bez omluvitelného důvodu a bez vědomí, popř. souhlasu rodičů, nezúčastňuje vyučování a zdržuje se mimo domov.“ Podle mnoha studií bylo zjištěno, že největší vliv na záškoláctví má rodina. Rodiče mnohdy nevědí, s kým se děti stýkají a tráví volný čas a tyto děti mívají i špatný vztah s rodiči.

Autor Kyriacou ve své knize Řešení výchovných problémů ve škole záškoláctví dělí na několik podskupin, kdy o nepřítomnosti žáka ve škole rodiče vědí a kryjí ho, což popisuje jako záškoláctví s vědomím rodičů. Když rodiče nevědí a myslí si, že dítě je ve škole, nazývá to jako pravé záškoláctví a o záškoláctví, kdy dítě klame své rodiče např. tím, že je nemocné, se hovoří jako o záškoláctví s klamáním rodičů. Existují i žáci, kteří do školy chodí, nechají si zapsat přítomnost, během dne pak ale na hodinu nebo dvě odejdou, tomuto se říká útěky ze škol. Poslední podskupinu záškoláctví nazývá Kyriacou jako žáky, kteří odmítají školu.

Jedná se o žáky, kterým školní docházka dělá psychické problémy, kde můžeme hovořit i o šikaně.⁹

Šikana se projevuje ve všech věkových a sociálních skupinách. V mnoha publikacích je šikana popsána jako jev, který se v poslední době dostává do povědomí a školy s tímto bojují v rámci svých programů. V minulosti se šikana spíše potlačovala.¹⁰ V odborné publikaci Řešení výchovných problémů od Kyriacou Ch. je definována jako „trvalé agresivní jednání jednoho žáka vůči druhému s úmyslem způsobit oběti utrpení.“¹¹ Kyriacou šikanu dále rozděluje dle způsobu útoku na fyzické, slovní a nepřímé (vyloučení ze společnosti, hanlivé posunky...). Je velmi obtížné zjistit výskyt šikany ve škole, poněvadž se učitelé o šikaně dozví pouze v malém procentu případů.

2.1.2 Online rizikové chování, kyberšikana

Dnešní mládež je internetovou generací. S internetem jsou dnešní žáci od malička a kyberprostor je pro ně zdrojem poznání světa. Internet může ovlivňovat žáky v jejich chování, jednání a emocích. Velmi populární a zároveň nebezpečný trend je v poslední době natáčení sebe samých v různých situacích. Nebezpečné jsou taktéž skupinky, které propagují antisociální chování nebo kyberšikanu. Ve většině případů rodiče ani neví, co přesně jejich dítě na počítači dělá a kolik hodin na něm denně tráví. V on-line světě na adolescenty číhá mnoho nebezpečí a rizikových aktivit. Podle Hulanové v odborné literatuře Rizikové chování v dospívání jsou rizikové webové stránky věnované anorexii, weby věnované hře na škrcení, weby s tématem sexting, nahrávání rvaček, užívání návykových látek, sebepoškozování, kaskadérské chování a kyberšikana.¹²

Dospívající při používání internetu nevidí důsledky svých činů, jelikož nedostávají okamžitou zpětnou vazbu. Chybí zde empatie a v mnoha případech se

⁹ Kyriacou CH. Řešení výchovných problémů ve škole s. 45

¹⁰ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*

¹¹ Kyriacou CH., Řešení výchovných problémů ve škole. s. 26

¹² Kabíček. P, Csémy L., Hamanová J. a kol. Rizikové chování v dospívání s. 188-192

žáci chybně domnívají, že jejich chování může být neškodné. Žáci sami sebe vnímají jako neviditelné a nedosažitelné.¹³ V online komunikaci ztrácí zábrany, kdy lze říct, že v online světě žáci říkají a dělají, co by ve skutečném životě normálně nedělali. Online komunikace zde probíhá otevřeněji, neboť se uživatelé cítí v bezpečí.

Kyberšikana je druh šikany, kdy se užívá k zesměšnění či ublížení jiné osoby internet a jiné moderní komunikační technologie. Celosvětová organizace se zaměřením na internetovou bezpečnost definuje kyberšikanu jako situaci, kdy dítě nebo dospívající opakovaně trápí, hrozí, pronásleduje, ponižuje, zesměšňuje nebo jinak negativně zaměřuje na další dítě nebo dospívajícího pomocí textových zpráv, emailů nebo pomocí jakéhokoli jiného typu moderních komunikačních technologií.¹⁴

2.1.3 Obecně kriminální jednání

Chování, které popisují výše, jako je záškoláctví a šikana, může velmi snadno přejít do kriminálního chování. Podle Sobotkové je toto jednání nazýváno jako delikventní, kdy se jedná o činnost, která porušuje zákonné a jiné normy chování a způsobuje společnosti nebo jednotlivci újmu. Jde o chování, které většinou nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu, nebo o závadné chování osob mladistvých, tedy ne plně trestně odpovědných. Proto se tento pojem nejčastěji používá pro označení trestné činnosti adolescentů. (Krabec 1996)¹⁵

Mezi charakteristické znaky delikventů patří provádění trestné činnosti ve skupině, se spolupachateli, impulzem bývá často alkohol nebo drogy a s tímto souvisí i spáchání skutku živelně, tedy bez rozmyslu, bez použití rozumu. Adolescenti mívají spáchání skutku nepřipravené a příprava je nedokonalá. Mladí pachatelé se vyznačují i neúměrnou tvrdostí, devastací předmětů a často zcizují předměty, které si následně ve skupině dělí, případně finanční obnosy utrácejí společně.

¹³ Kabiček, P., Csémy L., Hamanová J. a kol. Rizikové chování v dospívání s. 193

¹⁴ Kabiček, P., Csémy L., Hamanová J. a kol. Rizikové chování v dospívání s. 192 citace

¹⁵ V. Nielsen Sobotková a kol. Rizikové a antisociální chování v adolescenci s. 49

Analýza přehledu kriminality

Z vlastní zkušenosti policistky obvodního oddělení s desetiletou praxí mohou potvrdit výzkumy, které jsou popsány v odborných publikacích. Delikventní mládež často vyrůstá v neúplné rodině se špatnou finanční situací a v rodině je více sourozenců. Nezřídka je pravidlem, že v rodině je někdo, kdo byl v minulosti již soudně trestán.

Na základě provedené analýzy ze statistického přehledu kriminality v období od 1.1. do 30.11. 2016 uvádím pro příklad alarmující počty skutků páchaného kriminálního jednání ve Středočeském kraji dětmi ve věku 15-17 let.

Dětmi bylo spácháno 8 skutků loupeží, 11 skutků úmyslného ublížení na zdraví, 15 skutků pohlavního zneužívání, 83 případů majetkové kriminality, 12 případů nedovoleného držení a distribuce omamných a psychotropních látek. Celková kriminalita mládeže je 172 případů za rok 2016.¹⁶ Do této statistiky se nezapočítává jednání kvalifikované jako přestupkové.

2.1.4 Závislostní chování

Závislost má podle Kabíčka svá kritéria, kdy základním kritériem je neodolatelné bažení po návykové látce a nutnost drogu brát. Následuje selhávání ovládnutí se ve vztahu k návykové látce, navození tolerance a navyšování dávek, které postačí k navození požadovaného efektu s následným pokračováním navzdory nežádoucím účinkům. Dále jsou odbornými publikacemi definovány i další stavy, které zneužívání návykových látek doprovázejí.¹⁷

Závislostí rozumíme ztrátu svobody a ztrátu kontroly nad vlastním životem. Závislá osoba si neumí přiznat pravdu, k čemuž ji žene touha po navození si příjemného stavu, který měla na počátku. Drogově závislí jsou schopni si opatřit drogu za každou cenu. Závislostní chování mohou popsat jako chorobný stav spojený

¹⁶ <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2016.aspx>

¹⁷ P. Kabíček Rizikové chování v dospívání s. 52

s touhou po opakování prožitku. Závislost je psychický, a může být i fyzický stav, kdy dochází ke změnám chování, které není možné předvídat a kontrolovat.

Návykové látky

jsou přírodní i syntetické produkty, které ovlivňují psychiku člověka a mohou vyvolat závislost. Podle Marádové má závislost několik fází

- První kontakt s návykovou látkou – dochází v období dospívání a většinou ve skupinách. Pro mnoho žáků se jedná o jedinou zkušenost s drogou .
- Experimentování s návykovými látkami.
- Užívání – rekreační – jedná se o opakované zkušenosti s drogou při určité příležitosti.

-pravidelné užívání – jedinec mívá již somatická příznaky.

- Problémové užívání – jedinec již ví, že je závislý, své problémy vnímá a dostává se na rozcestí, zda pokračovat nebo vyhledat odbornou pomoc.¹⁸

Obr. 1: Spirála cesty do závislosti.

Zdroj: VOTAVOVÁ, M., Systém péče o mladistvé problémové uživatele drog a závislé jedince v České republice, Česko-slovenská pediatrie, 2003, č. 11, s. 682.

Riziko vzniku závislosti na návykové látce záleží na mnoha okolnostech, a to na momentálním psychickém stavu a zejména zde hraje důležitou roli věk. Čím je člověk mladší, tím snáze návykové látce podlehne. Mezi nejčastěji zneužívané

¹⁸ Marádová E. Prevence závislostí s. 6

návykové látky na středních školách a učilištích řadím tabákové výrobky, alkoholové nápoje, marihuanu a hašiš. Zneužívání návykových látek ovšem můžeme spojovat i s kriminalitou mládeže. Žáci provádějí trestnou činnost ve většině případů pod vlivem návykové látky nebo alkoholu.

Žáci studující střední školy a učiliště nemají vlastní zkušenosti, chybí jim právní vědomí a neumí zhodnotit nebezpečnost svého jednání. Drogy zneužívají z několika důvodů, zejména mají potřebu uniknout problémům, potřebují povzbudit, cítí potřebu zařadit se do určité skupiny lidí, kteří tyto látky zneužívají, z nedostatku jiných zájmů anebo užívání drog spojují se zábavou.

Analýza výroční zprávy o stavu ve věcech drog

Podle výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice z roku 2015 vyplývá, že ve spektru rizikového chování školy nejčastěji řeší záškoláctví (spíše na středních školách), agresi, šikanu, vulgárnost, neslušné projevy chování apod. Kouření patří rovněž k nejčastěji řešeným problémům, méně alkohol a jiné drogy.

Zdá se, že výskyt problémů spojených s tabákem, alkoholem a jinými drogami na školách v posledních letech klesá. Roste naopak výskyt agrese, šikany (zejména kyberšikany) a vandalismu. Šikana a projevy agrese jsou rovněž problémy nejčastěji řešené pedagogicko-psychologickými poradnami.

Dostupnost legálních drog a konopných látek je v ČR poměrně vysoká. Týká se to i dostupnosti alkoholu a tabáku pro nezletilé. Podle vlastních odpovědí si cigarety nebo pivo celkem snadno nebo velmi snadno dokáže obstarat více než 80 % 16letých studentů, polovina studentů by si snadno obstarala i jiný druh alkoholu, konopné látky a léky se sedativním účinkem. Jako nejhůře dostupné uváděli studenti pervitin a kokain. Subjektivně vnímaná dostupnost konopných látek se od r. 2007 snižuje, u pervitinu a extáze byl v r. 2015 po předchozím poklesu zaznamenán opětovný nárůst subjektivně vnímané dostupnosti.

Při kontrolních nákupech (mystery shopping) v rámci různých projektů jsou alkohol nebo tabákové výrobky prodány nebo v restauraci podány nezletilým nejméně v

*polovině případů. Nejde jen o pivo, ale také víno a tvrdý alkohol. Zdá se, že nejvyšší dostupnost alkoholu je ve večerkách, kde je úspěšnost nákupu nezletilými až 90 %.*¹⁹

Kouření – Kuřáci vdechují do plic při kouření cigaret nikotin, což je návyková látka a krom této do těla dostávají i další jedovaté rakovinotvorné látky. Kuřáci trpí na chronická onemocnění dýchacích cest. Výzkumy ukázaly, že kuřák se stává závislým na nikotinu asi po dvou letech. Kouření navozuje uklidnění, potlačuje stres a únavu a zlepšuje soustředění. V případě intoxikace se dostaví pocit nevolnosti, zvracení, závrať a bolest hlavy. Rizikové je i pasivní kouření.

Podle autorky J. Machové je alarmující vzestup kuřáctví u žáků. Ve své publikaci uvádí, že je nárůst zřetelný již v posledním ročníku základních škol, kdy pravidelně kouří 20% dětí.²⁰ Důvodem proč je kouření pro žáky přitažlivé, může být snadná dostupnost, cena a rozšíření kuřáctví ve společnosti a dále tím může napodobovat chování vrstevníků. J. Machová dále uvádí, že nejkritičtější věk pro návyk kouření je mezi 11. a 15. rokem života.

Alkohol – vzniká kvašením sacharidů, kde je chemickým složením etanol. Opilost je v případě, že člověk užije větší množství alkoholu. V případě, že se objevují abstinenční příznaky v době, kdy člověk nemá alkohol, hovoříme o alkoholismu. Alkohol je psychotropní drogou, jelikož působí na nervovou soustavu. Člověk se po alkoholu cítí povzbuzen a bez zábran, ovšem záleží na mnoha faktorech. U dětí neexistuje žádný bezpečný limit spotřeby alkoholu. Alkoholismus u mladistvých je nebezpečný právě proto, že se rozvíjí daleko rychleji než u dospělého člověka. Alkohol ohrožuje děti jako oběti (popíjející rodiče – zanedbávají péči...) a dále ohrožuje i samotné dítě, které jej konzumuje.²¹

Výzkumy ukazují, že riziko experimentování s jinými drogami zvyšují první zkušenosti s kouřením a alkoholem. Posloupnost experimentování s návykovými

¹⁹http://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32232/741/VZ_2015_drogova_situace_v_CR_v02.pdf

²⁰ J. Machová Výchova ke zdraví pro učitele s. 46

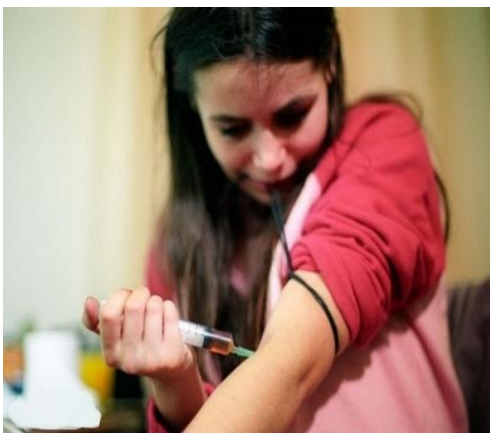
²¹ J. Machová Výchova ke zdraví pro učitele s. 52

látkami u dětí jde zpravidla od zkušeností s tabákem, alkoholem k marihuaně až po tvrdší drogy.

Marihuana, hašiš – Tato droga se užívá především kouřením, ale také může být požívána perorálně. Mezi mládeží je marihuana stále více oblíbená, a to pro svou schopnost uvést člověka do stavu uvolnění a euforie. Konopné látky patří mezi halucinogeny a vyvolávají nejvýraznější změny ve vnímání reality. V případě užití vyšší dávky se mohou objevit bludy. Marihuana je oblíbená zejména u mládeže, kdy z publikace J. Mahdiličkové (2014) vyplývá, že marihuanu kouřilo 44% Čechů do čtyřiaadvaceti let.²² Hašiš je samotná pryskyřice z květů rostliny cannabis a taktéž jako marihuana obsahuje THC, kdy obsah této látky je mnohonásobně vyšší.

- *Rizika častého zneužívání marihuany a hašiše: apatie, nezájem, lhostejnost, podrážděnost, únava, neklid, impulsivní jednání, zhoršená koncentrace, poruchy paměti, neplodnost, impotence, vyvolává psychickou i fyzickou závislost.*
- *Příznaky - nepřirozená veselost, rozšířené zornice, zarudlé oči, zrychlený pulz, výrazně zvýšená chuť k jídlu, pot páchne po spálené trávě nebo listí.*²³

Pervitin (amfetamin – metamfetamin) – Jedná se o synteticky vyrobenou budivou látku, kdy užívání se v posledních letech stalo modernější právě mezi českou mládeží. Odhaduje se, že v České republice je vyprodukováno ročně 10 tun pervitinu. Většina mládeže užívá pervitin jako víkendovou drogu. Typickým znakem jsou pro konzumenta několikadenní „tahy“, až do jeho vyčerpání.²⁴

obr. 2 :zdroj: www.google.cz (viz seznam zdrojů)

²² J. Mandalíčková Víme o drogách všechno? s. 45

²³ J. Madalíčková Víme o drogách všechno? s. 52 cit

²⁴ J. Mandíčková, Víme o drogách všechno? s. 60

3 Charakteristika dospívání žáků na SOŠ a SOU

Období dospívání (adolescence) je životní etapa, ve které probíhá řada významných životních změn v oblasti psychologické, sociální a fyziologické. Jde o přechod mezi dětstvím a dospělostí, kdy dále dochází k rozvíjení mezilidských vztahů, k pohlavnímu dozrívání a hormonálním změnám. Mezilidské vztahy jsou formovány ve škole, ve volném čase, doma a v nejbližším okolí. Zejména v období dospívání je pro jedince důležité okolí, kamarádi, rodina, jelikož je jimi ovlivněn. Jedinec se snaží odpoutat od rodiny a chce být samostatný. Snaží se vyrovnat svým vrstevníkům, a to nejen v názorech. V tomto období je pro něj důležitá skupina, do které chce zapadnout a uznávat skupinové hodnoty i normy, kterými se případně řídí, leckdy mohou být na hraně zákona, čímž směřuje právě k rizikovému chování.

V období dospívání je typické nedorozumění, nesouhlas, nepochopení, kdy tyto jevy mohou vyvrcholit v konflikt s dospělým (učitelem, rodičem, dospělou osobou). Často dochází k rozdílným názorům zejména proto, že rodič nechce připustit změnu, kterou s sebou dospívání přináší. Dospívající se chce odpoutat od rodičů, chce jednat jinak, podle sebe, myslí si, že on má pravdu a že rodič se mýlí, čímž dochází k hádkám a nepochopení. Příkladem mu již není rodič, ale jeho vrstevníci, skupina, ke které se hlásí anebo spolužáci. S názory rodičů často nesouhlasí a je k nim kritický, hlásí se k názorům vrstevníků, s kterými zažívá něco jiného než doma. Rodiče pro něj již nejsou důležití, často je pro něj přednější kamarádství.

Skupina, kamarádi, spolužáci a okolí, s kterým se mladý člověk stýká je v jeho formování velmi důležitá, jelikož poznává sám sebe a pomáhají mu uspokojovat některé potřeby. Posléze je na člověku jako takovém, zda zůstane u skupiny, s kterou prožil období dospívání nebo se osamostatní a dospěje do stádia zodpovědnosti a závazků vůči dospělosti.

Macek období dospívání charakterizuje jako tranzitní období, kdy mladý člověk už není dítětem, ale ještě se nestal ani dospělým.²⁵ Přechodovými body u českých adolescentů je, že ve věku 15let získává jedinec občanský průkaz, což bere jako první identifikační symbol dospělosti; že skončí povinnou školní docházku a prochází volbou budoucí profese. Posléze nastupuje na střední školu. Z právního hlediska je tento věk hranicí trestní odpovědnosti a legálního sexuálního styku. Ve věku 18let se adolescent z právního hlediska stává dospělým a nabývá způsobilosti k právním úkonům, např. možnost získat řidičský průkaz, účastnit se voleb nebo svobodně uzavřít sňatek. V rozmezí věku 18-19 let žáci ukončují studium, které dovrší závěrečnou zkouškou nebo maturitní zkouškou, která je považována za zkoušku z dospělosti.²⁶

Na dospívající jedince jsou často kladeny příliš vysoké nároky, které nedokážou sami zvládnout. V případě, že se jedná o jedince, který trpí vadou nebo nějakou poruchou učení, velmi snadno propadá rizikovému chování, jako je vandalismus, záškoláctví, krádeže a jiné.

Chování žáků středních škol, kteří se právě v tomto věku nachází v období adolescence, slouží právě k tomu, aby naplnili své osobně a sociálně smysluplné cíle, čímž je myšleno dosažení své identity nebo uvědomění si svého „já“ či nalezení pocitu sounáležitosti. Jedinec se v tomto období, kdy není společností vnímán ani jako dospělý, ani jako dítě, nachází v nejasně definovaném prostředí, a proto mnohdy lehce sklouzne k rizikovému chování.

²⁵ Macek P. *Adolescence* s. 11-12

²⁶ Macek P. *Adolescence* str. 120

4 Možnosti řešení rizikového chování

Klíčovou rolí při vzniku rizikového chování v období adolescence, je prostředí, v kterém se pohybují.

Jako zásadní krok, jak předejít rizikovému chování mladistvých, je komunikace s nimi. Jedná se o přátelskou a dobrovolnou komunikaci, která má za cíl získat s mladistvým dlouhodobější spolupráci. Učitel by měl být k žákovi v této komunikaci empatický, přátelský a pozorný. Naopak by měl ale zůstat v autoritativní pozici, přičemž musí znát danou problematiku a vědět, jak může žákovi pomoci. Řešením a prevencí před vznikem tohoto nežádoucího jednání je samozřejmě vyplnění volného času a zaměstnanost mládeže. Je důležité, aby společnost, škola a rodina více dbala na to, jakým způsobem tráví děti a mladiství čas po škole. V neposlední řadě bych chtěla podtrhnout důslednost. Důslednost v postoji společnosti na dodržování zákonů, kdy i tyto řadím jako složku prevence. Jako naprostou samozřejmostí by měl být fakt, že se alkoholické nápoje nepodávají dětem do 18let nebo nekuřácké prostory ve veřejných místech včetně škol a jejich bezprostředním okolí.

Možnosti řešení záškoláctví

Nejúčinnějším opatřením proti záškoláctví je okamžitá informovanost rodičů, z čehož vyplývá, že škola záškoláctví žáka řeší a taktéž rodič toto chování nemůže ignorovat. Dalším řešením záškoláctví, které popisuje Kyriacou, je zavedení přísných opatření, do kterých se zapojují nejen žáci, učitelé, rodiče, ale taktéž policie a další organizace. Kyriacou ve své knize klade dále důraz na zpřístupnění zájmových činností, elektronické zavedení docházky a včasné řešení problémů s výukou.²⁷

Ve většině středních škol je záškoláctví podnětem k trvalému vyloučení ze studia. Se záškoláctvím úzce souvisí i pojem kriminalita mládeže zejména proto, že

²⁷ Kyriacou CH., Řešení výchovných problémů ve škole. s. 55

během dne, kdy žák chodí za školu, se může dopouštět drobných krádeží či vandalismu.

Prevence šikany

Mezi nejlepší prevenci řadím podání informací žákům, a to nejlépe vždy na začátku školního roku. Dalším doporučením je podporovat v žákovi sebedůvěru a posilovat obranyschopnost. V případě zjištění šikany, tuto nepodceňovat a vždy jednat. U žáků vytvářet sociální dovednosti, vychovávat je k toleranci a přejímání odpovědnosti za své chování, kdy tohoto může učitel dosáhnout skupinovými projekty, používáním vhodných didaktických pomůcek a použitím prostředků, které vyžadují týmovou spolupráci s prezentací společných výsledků. Metodický pokyn MŠMT č.j. 28 275/2000-22 ukládá všem školám, aby ve školním řádu bylo jasné stanoveno, jakými pravidly se řídí porušení chování žáků ve školách včetně sankcí za porušení školního řádu. Dále pokyn řeší metody řešení šikany a jsou zde popsány i přímé a nepřímé znaky šikany. Metodický pokyn je zveřejněn na webových stránkách MŠMT.

Prevence kouření

K hlavní zásadě prevence řadím informovanost dětí, žáků, a to již v raném dětství. Mluvit o negativních dopadech a být pro ně vzorem. Učitel ani rodina by neměli kouřit. Nejzásadnější je chránit žáky před pasivním kouřením. V posledních letech s kuřáctvím společnost bojuje, kdy zmiňují např. protikuřácký zákon, odstrašující obrázky na krabičkách cigaret, zdražování cigaret. V poslední době vnímám společenský postoj k nekuřáctví jako pozitivní sociální normu, kdy je moderní nekouřit.

Prevence alkoholismu

Zásadní krok v prevenci proti alkoholismu je ukotven v rodině. Zde by mělo platit, že dětem alkohol nepatří ani v malém množství. Rodiče by tuto otázku měli řešit již od mala. V období puberty je důležité vědět, jak děti tráví svůj volný čas, jelikož je v této době největší riziko možnosti návyku na alkohol. Je důležité předcházet nudě. Najít dětem záliby, koníčky. Škola by měla téma alkoholu zařadit do preventivních programů, jelikož je na toto nežádoucí chování zapomínáno.

Otázka podávání alkoholu osobám mladším 18let je upravena i zákonem, ovšem i přesto bývá tento zákaz často nerespektován.

Instituce a služby zabývající se rizikovou mládeží v ČR

OSPOD – orgány sociálně-právní ochrany dětí. V současné době je stav úředníků poddimenzován a téměř jediným opatřením, které mohou používat je odkázat dítě z problémové rodiny do ústavní péče.

Kurátor pro mládež - je úředník, který se má zabývat dětmi, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, které zanedbávají školní docházku, které požívají drogy a alkohol, dětmi, které spáchaly před 15. rokem čin jinak trestný. Tento úředník má dítěti poskytovat pomoc při začleňování do společnosti a sledovat, jak využívají volný čas, s kým se stýkají, má jim nabízet volnočasové aktivity, spolupracovat se školou a dalšími subjekty

Diagnostické a výchovné ústavy - jedná se o ústavní zařízení, kam je umístěno dítě s nařízenou ústavní výchovou a to v případě, že se dopustilo trestného činu. Soud rozhodne o umístění do tohoto subjektu, kde je nedostatek kvalitního personálu a dochází zde k šikaně.²⁸

Včasná intervence

Podle Ludmily Čírtkové jsou školní masakry nebo násilné útoky na učitele či spolužáky výjimečné, ale není možné toto jednání žáka ignorovat. Pokud žák do světa propouští výroky obsahující vražedné úmysly, jedná se vždy o atypickou situaci, která poukazuje na přítomnost problémů v životě mladistvého. Mnozí mladiství totiž učiní v době dospívání zkušenost, že si jich někdo všimne, teprve když dělají problémy, nikoli když problémy mají. (Schubarth, 2001)²⁹

²⁸ Matoušek O. Sociální práce v praxi s. 270-273

²⁹ Kabíček P., Csémy L., Hamanová J. a kol. Rizikové chování v dospívání s. 183-184

5 Analýza záškoláctví a obecně kriminálního jednání na SOŠ a SOU

5.1 Technika sběru dat

Pro výzkum této práce jsem si vybrala dotazníkovou metodu, kdy jsem v průběhu prosince 2016 zaslala elektronicky dotazníky na střední odborné školy a střední odborná učiliště, kde žáci anonymně vyplňovali dotazníky. Výsledky průzkumu jsem zpracovala podle počtu odpovědí s procentuálním vyčíslením.

Anonymní sonda měla nastínit vliv školy, rodiny a vrstevníků na další riziková chování, jako je záškoláctví, vandalismus a krádeže. Cílem bylo vyhodnotit vliv sociálního prostředí, v kterém se žáci po dobu studia nachází, zhodnotit věkovou hranici, v které jsou sklony k rizikovému chování a jiné vlivy u žáků studujících na SOŠ a SOU.

Anonymní sběr dat probíhal elektronicky, kdy za pomoci mých přátel byli osloveni učitelé středních škol, kdy tito v době výuky požádali své žáky o vyplnění. Díky elektronické komunikaci se nakonec podařilo podle předem stanoveného projektu oslovit 74 respondentů, žáků SOŠ a SOU. Žáci si tuto metodu pochvalovali. Učitelé se často setkávají s neochotou od žáků, kteří se obávají, zda nedojde ke zneužití jejich odpovědí, přičemž výsledky, které okamžitě elektronicky odeslali, se ani k učitelům nedostaly.

Pro účely vypracování bakalářské práce jsem se rozhodla doplnit praktickou část o dvě kazuistiky a to ze své praxe policejního inspektora, kdy zachycuji pohled dvou žáků SOŠ a SOU na problematiku rizikového chování z jejich pohledu.

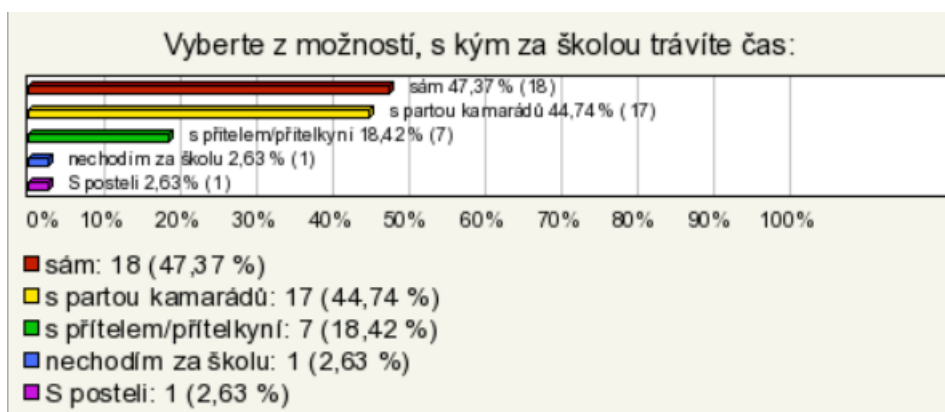
5.2 Zpracování dotazníků - vyhodnocení hypotéz

Z dotazníkové sondy vyplývají skutečnosti, jako je zázemí žáků v době jejich studia SOŠ a SOU, jejich věk, trávení volného času apod. V druhé části jsem se zaměřila formou kazuistik na postoje žáků k rizikovému chování, kdy jsem zaznamenala zpověď žáků SOŠ a SOU, kteří se rizikového chování dopouští.

Mezi žáky byla provedena anonymní sonda, kterou zodpovědělo celkem 74 respondentů studujících na SOŠ a SOU ve věkové hranici od 15 do 19let (otázka č.1), kdy dále probíhalo vyhodnocení mezi ženami a muži (otázka č. 2). Z provedené sociální sondy byla potvrzena

Hypotéza číslo 1:

Žáci se záškoláctví dopouští, aby trávili čas s partou vrstevníků.

graf č. 1 – s kým žáci tráví čas za školou

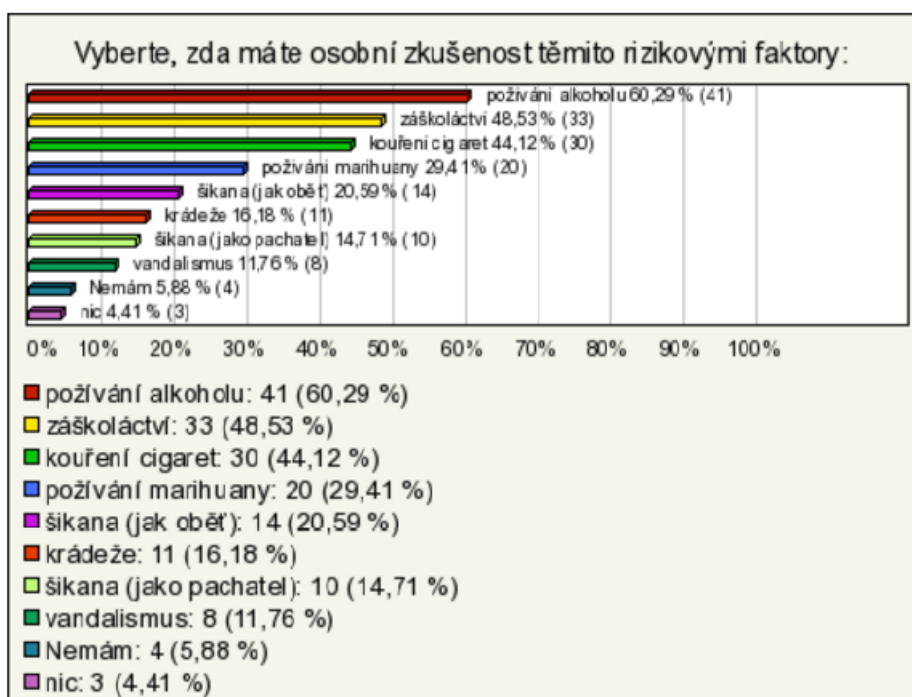
ZDROJ: vlastní

Z výše uvedeného grafu se potvrdila hypotéza číslo 1, kdy žáci SOŠ a SOU tráví čas za školou se svými vrstevníky. K tomuto grafu byla vyhodnocena otázka číslo 9. Ze znázorněného grafu vyplývá, že 47,37% dotázaných žáků tráví čas samo. Pokud se zaměřím na svou hypotézu, mohu konstatovat fakt, že odpovědi zaměřené na to, s kým tráví žáci čas v době, kdy jsou za školou, mohu odpovědi s přítelem/přítealkyní a s partou kamarádů sčítat. Tímto se dostávám na číslo 63,16% respondentů, kteří jsou v době školy raději s vrstevníky, než aby trávili čas ve škole.

Ověření hypotézy číslo 2:

Sklon k rizikovému chování mají spíše chlapci než dívky.

Z vyplněných dotazníků bylo vyhodnoceno, že k rizikovému chování jsou mnohem náchylnější muži, a to dvaapůlkrát více než ženy.

graf č. 2: riziková chování

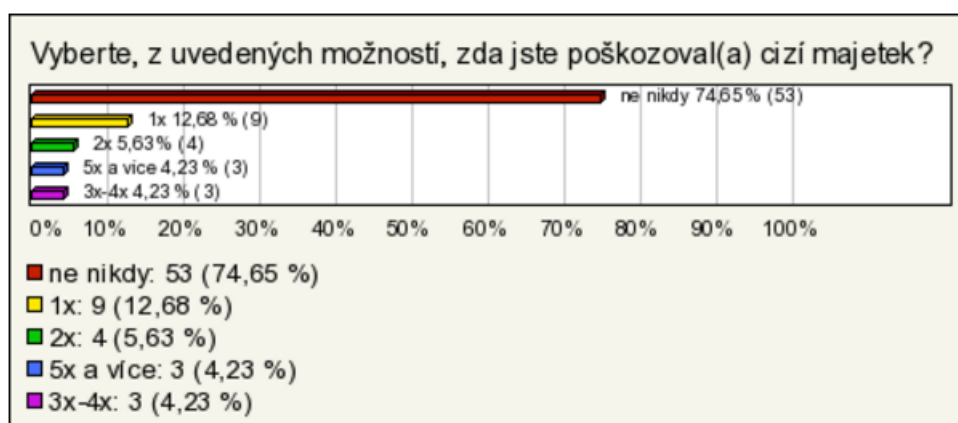
ZDROJ: vlastní

Z doloženého grafu, kterým se zabývá otázka číslo 4, vyplývá, že nejrizikovějším faktorem je jednoznačně požívání alkoholu, kdy uvádí 60,29% respondentů, že se během studia na SOŠ nebo SOU s tímto osobně setkali. Více jak třetina dotazovaných z toho jsou muži. Záškoláctví se během posledního roku dopustilo 48,53% dotazovaných žáků, ovšem zde byl větší podíl žen, které jsou k tomuto rizikovému faktoru náchylnější. Anonymní sondou jsem zjistila, že důvodem je často brigáda. Na třetí pozici bylo vyhodnoceno kouření cigaret, kdy toto přiznává 44,12% dotazovaných žáků a z toho je většina mužů, stejně tak jako požívání marihuany, které se v grafu nachází na čtvrté pozici a doznává se k tomu 29,41% dotazovaných žáků. Velmi překvapivým je pořadí šesté, kde se nachází šikana jako oběť, kterou doznává 20,59% žáků, přičemž z toho je nadpoloviční většina žen. Krádeží se

dopustilo jen 16,18% žáků, z toho je nadpoloviční většina mužů. Naprostá většina mužů se dopustila šikany jako pachatel, a to v celkovém počtu 14,71% tázaných žáků. Vandalismu se dopustilo 11,76% tázaných, kdy mezi těmito byla opět většina mužů. Něco málo přes deset procent žáků se během posledního roku nesetkalo s žádným rizikovým chováním, přičemž je zde nadpoloviční většina žen.

Ověření hypotézy číslo 3:

Žáci se dopouští rizikového chování ve skupině spíše nežli jako jednotlivci.

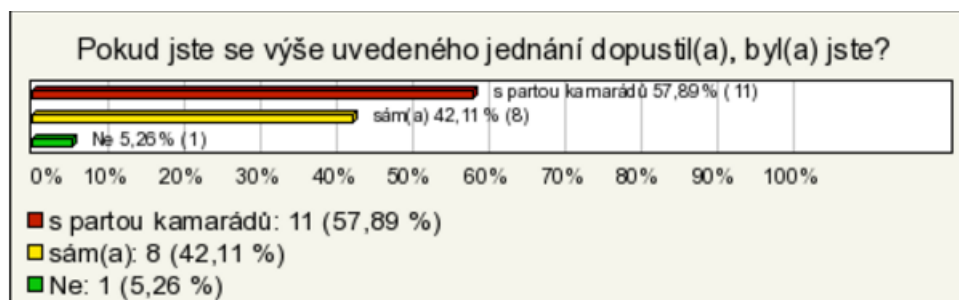

Graf č. 3 poškození cizího majetku

Dotazovaní žáci studující SOŠ nebo SOU v anonymní sondě odpovídali na otázku č. 10, zda se za poslední rok dopustili nežádoucího chování – poškození cizího majetku, kdy tímto vyhodnocením jsem dospěla k závěru, že většina respondentů, a to 74,66% se tohoto nikdy nedopustili. Za poslední rok se jednou poškození cizího majetku dopustilo 12,68% dotázaných, dvakrát se dopustilo 5,63% žáků, přičemž zde bylo malé množství žen. 4,23 % bylo žáků, kteří odpověděli na dotaz, že se dopustili tohoto chování 3x–4x za poslední kalendářní rok. Poškození cizího majetku se pětkrát a více dopustilo 4,23% tázaných respondentů.

Graf č. 4 potvrzuje hypotézu č.3, kdy jsem se při realizaci výzkumného šetření zaměřila na to, zda se žáci dopouští rizikového chování ve skupině nežli jako jednotlivci, s čímž se zabírala otázka číslo 11. Tuto hypotézu ze šetření mohu potvrdit, protože většina žáků odpovídající, že se dopustila poškození cizího majetku, toto jednání prováděla ve skupině (57,87%). Tohoto jednání se dopustilo 42,11% žáků, bylo-li v době tohoto jednání o samotě. Otázkou číslo 12 jsem

zjišťovala, zda se žáci tohoto jednání dopouští nejčastěji pod vlivem návykové látky, kdy dotazováním jsem zjistila, že 40% respondentů toto koná, jelikož se nudí, 45% respondentů uvedlo, že se tohoto jednání dopustilo pod vlivem alkoholu nebo drog. Zajímavým zjištěním bylo, že několik respondentů uvedlo, že se tohoto jednání dopustili z nešťastné lásky. Všichni tito byli muži.

Graf č. 4 ověření hypotézy č. 3

ZDROJ: vlastní

5.3 Shrnutí dotazníkového šetření

Krom vyhodnocení hypotéz, které jsem si stanovila, byli respondenti dále tázáni k sociálnímu zázemí. Tímto jsem zjistila, že nadpoloviční většina studujících na SOŠ a SOU bydlí v době studia doma u rodičů a celkem 21,13% žáků přebývá na internátě, kdy se podařilo zjistit, že tito žáci se rizikového jednání dopouští víc než ti, kteří v době studia přebývají doma.

K otázce č. 5, která se zabývala volným časem žáků studujících SOŠ a SOU, se podařilo anonymním šetřením vytěžit, že 73% žáků tráví volný čas venku se svými kamarády a 27% žáků má volnočasové aktivity (které zahrnuje učení, koníčky a tak podobně).

Ve své bakalářské práci jsem se zabírala i rizikovým chováním záškoláctví. Respondenti k tomuto tématu odpovídali na otázky č. 6, 7, 8 a 9. Tímto výzkumem jsem zjistila, že nadpoloviční většina tázaných žáků za posledních 12 měsíců, se záškoláctví nedopustila. Většina těchto respondentů byly ženy. Překvapujícím zjištěním byl fakt, že odpověď nevím, chodím pravidelně, uvedlo 5,63 procenta

zúčastněných a mělo se jednat pouze o muže, kteří se v době studia zdržují na internátě.

Otázka číslo 7 se zabývala tím, jakým způsobem si žáci obstarávají omluvenky, kdy byla sondou zjištěna shoda a to 48,65% u odpovědi, že si říkají zákonným zástupcům a 48,65% žáků si píše omluvenky samo. Zajímavým zjištěním byl důvod záškoláctví u žáků, kdy dotazníkovým šetřením se podařilo u nadpoloviční většiny potvrdit fakt, že za školu žáci chodí, jelikož tam nechtějí být, škola je nebaví. Na druhém místě je fakt, že do školy nechodí kvůli písemkám a zkoušení. Jen malé procento žáků do školy nechodí kvůli učiteli. Z vlastního šetření uvádím, že žáci školu nenavštěvují i proto, že jsou v době konání školy často po brigádách, což přiznává několik žáků.

Anonymní sonda, která byla předložena k vyplnění žákům SOŠ a SOU, zjišťovala rizikové chování týkající se krádeží žáků, kdy o tomto pojednávají otázky číslo 13, 14 a 15. K tomuto bylo zjištěno, že 76,06% žáků se krádeže nedopustilo. Dotazovaní, kteří se krádeží dopustili, uvádí, že to bylo z důvodu, že neměli peníze na určitou věc, což přiznává nadpoloviční většina. Necelá polovina uvádí, že to bylo na popud party a zanedbatelné procento uvádí jako důvod věc dále zpeněžit. Tohoto chování se žáci dopouští v nadpoloviční většině ve skupině a jen pár jedinců uvádí, že se krádeže dopustilo samo.

6 Kazuistika

Pracuji již řadu let jako řadová policistka na obvodním oddělení Policie Mělník. Ve své policejní praxi jsem se opakovaně setkala s dětmi, které se často dopouští kriminálního jednání. Z vlastního šetření vím, že se jedná stále o stejné typy dětí, které nemají zázemí v rodině anebo se dostanou do špatné party a snaží se jí vyrovnat.

6.1 Kazuistika sedmnáctiletého Jana

Honza vyrůstal od svých čtyř let se svou babičkou v bytě o velikosti 2+kk na mělnickém sídlišti v obci Mělník. Babička má Honzu v pěstounské péči, jelikož jeho matka, která je alkoholička, se o něho nezvládla starat. Jeho otec je násilník a za opakované krádeže s násilím je trestán odnětím svobody, přičemž o Honzu nejeví žádný zájem, stejně tak jako jeho matka, která je v současné době nezvěstná. Babička se od začátku snažila Honzovi dát to nejlepší, ale rodinu mu nemohla nahradit. Z počátku, když byl Honza ještě malý, bylo jeho chování v normálu. Jako každý kluk se popral ve škole nebo odcizil něco v obchodě. Postupem času babička začala mít zdravotní problémy a nezvládala se o Honzu starat i kvůli jeho vzrůstající agresi a častým protiprávním deliktům. Honzu, kterému je v současné době patnáct let, proto musí na základě rozhodnutí okresního soudu umístit do diagnostického zařízení, odkud ale stále utíká a nedodržuje nařizený režim. Na denním pořádku jsou krádeže, kdy jsme ho my policisté neustále předávali zodpovědným osobám domova, jelikož byl u těchto krádeží vždy chycen pracovníky ostrahy obchodu. Většina dětí, které neoprávněně opouští DDS, je chycena v Praze právě při páchání trestné činnosti.

Jeho chování se začalo měnit k horšímu v době, kdy měl nastoupit na SOU. Osobně jsem s ním mluvila v srpnu 2015, kdy mi uváděl, že se zlepší a přestane krást. Že nastoupí do školy a vyučí se jako elektrikář. Jeho snem bylo mít se lépe, než se měl s maminkou a žít normální život. Otázkou pro mě zůstává, zda takové dítě ví, co je normální život, co je pro něj to normální, když nic normálního nezažil. Vyprávěl mi, jak by se rád vrátil do doby, když byl s babičkou jako malý kluk. Začal

by znova. Sám uváděl, že hlavní problém vidí v tom, že nemá peníze a chce zapadnout do kolektivu kamarádů zejména tím, že si půjde koupit cigarety nebo alkohol.

Poslední zprávy, které o Honzovi mám, jsou kladné. Honza si našel dívku. S touto strávil letní prázdniny na letním táboře jako praktikant a věnoval se dětem. Dále byl se svou dívkou na farmě, kde pracoval a vydělal si peníze. Na farmu se přihlásil dobrovolně a jedná se o školní preventivní program, který má za cíl sdružovat žáky, kteří se dopouští protiprávních jednání a jsou umístěni v diagnostických zařízeních. Nyní zodpovědně navštěvuje SOU a i přes několik neúspěchů zdárně pokračuje ve studiu již druhým rokem. Jeho život se změnil, nemá již potřebu něco někomu dokazovat, někam se zařazovat. Našel si nový smysl života a podle jeho slov už nechce být tam, kde byl.

6.2 Kazuistika šestnáctileté Sandry

Sandra vyrůstá od malička se svou matkou i otcem v přepychovém bydlení. Má vše, na co si vzpomene díky finanční podpoře ze strany rodičů a možná i proto, že je jedináček. Oba její rodiče jsou časově velmi vytíženi díky pracovnímu nasazení. Sandra je po vystudování povinné školní docházky pod nátlakem rodičů přijata na místní mělnické gymnázium. Sandra ale odmítá do školy chodit. Během roku se Sandra hodně změnila. Ve škole se jí nelíbí, a tak přestala chodit do školy úplně. Rodiče několikrát zjistili, že Sandra do školy ani nevstala a byla celý den doma. Večer opustila dům a vrátila se až nad ránem. Rodiče to opakovaně se Sandrou řešili, ovšem bez úspěchu. Rodiče Sandry zjistili, že se schází s partou místních „fetáků“, s kterými tráví čas na bytech, kde pořádají party, opíjí se a požívají omamné látky. Sandra byla poslední dobou velmi unavená, většinu dní jí bylo zle a chtěla spát.

Matka si se Sandrou promluvila a ta jí přiznala, že škola ji nebaví, že na gymnázium chodit už nechce. Ohledně nočních party s kamarády jí uvedla, že kouří marihuanu a cigarety a je pak ráno po probdělé noci unavená. Matka nechala Sandru na její žádost přeřadit na SOU, obor kadeřnice tak, jak si Sandra vždy přála. Slíbila, že se přestane s partou stýkat i přesto, že součástí party byl i její přítel Karel, s kterým příležitostně požívala pervitin. Toto ale matce nepřiznala. Po přeřazení na

jinou školu Sandra začala chodit za školu, a to zejména kvůli rodičům, kteří jí nevěnovali tolik pozornosti. Psala si sama omluvenky, jindy šla k lékaři a později falšovala omluvenky a to tím způsobem, že si pořídila duplikát studijní knížky. I přes to, že si docházku Sandra omluvila, nezvládala učivo. Později se na její podvod s omluvenkami a duplikátem přišlo. Během roku se ze Sandry stala nepřitažlivá dívka. Přestala o sebe pečovat a zajímala se jen o to, jak si sehnat drogu. Rodiče Sandře zaplatili odvykací kúru na prestižní klinice, kterou Sandra po několika prosbách rodičů právě nyní podstupuje. Zde se Sandrou pracují specialisté, ale její pobyt je zde pouze na její dobrovolnosti. Sama si uvědomila, že svůj život chce zlepšit, nechce to dělat kvůli partě ani rodičům. Také by si chtěla dodělat SOU v oboru kadeřnice a mít svůj salon.

Já jsem Sandru poznala v době, kdy jsme jako Policie byli volaní na oznámení občana ohledně rušení nočního klidu v bytě na místním sídlišti. Při kontrole osob jsme narazili s kolegou na Sandru. V té době bylo Sandře patnáct let. Ležela na chodbě bytu a plakala. Byla špinavá, opilá a značně dezorientovaná. Okamžitě jsme jí nechali zavolat záchrannou službu. Sandra skončila na JIP s otravou krve, byla opilá a „sjetá“. Tuto informaci o předání dítěte jsem musela sdělovat tenkrát nejen rodičům, s kterými jsem osobně opakovaně hovořila, ale věc se musela řešit i přes OSPOD. Dodnes jsem s matkou Sandry v kontaktu, a tak vím, že se Sandry zdravotní stav díky speciální odvykací kúře stále lepší. Sandra se taktéž účastní školních preventivních programů v rámci svého oboru, kde se v rámci školních besed a přednášek s odborníky dozvídá více o svém problému. Nemyslela si, že když si několikrát vezme drogu, může z ní být hned závislý člověk.

Závěr

V novodobé společnosti se stále častěji vyskytují riziková chování, kdy se domnívám, že svůj podíl na tomto chování má jednak výchova v rodině, ale i ve škole. Tyto nežádoucí jevy mohou být podmíněny právě špatnou výchovou ze strany rodičů, špatným zázemím anebo nedostatkem v pedagogickém procesu. Rodič a pedagog by společně měli spolupracovat. Z vlastní zkušenosti vím, že rodiče v případě výskytu nežádoucího chování přistupují k řešení problému formou trestu, což se domnívám, není správná volba. Měli by přistupovat citlivě, bez emocí a dramatických výstupů. Rodič i škola by měli na prvním místě vždy nalézt důvod tohoto chování a k jeho řešení přistupovat vždy individuálně. Důležité je rozpoznat, že je s dítětem něco jinak a problém včas podchytit. Na prvním místě je však motivace žáka a přizpůsobení školních nároků žákovým dovednostem a schopnostem.

V případě výskytu nežádoucího chování žáka je také třeba úzce spolupracovat s pedagogicko-psychologickými poradnami, čímž na žáka působíme aktivně a preventivně. Učitel by měl s žákem umět komunikovat, umět mu naslouchat, být mu oporou, věřit mu a umět mu podat pomocnou ruku.

Ze své praxe mohu potvrdit, že komunikace je základem pro předcházení problémů. Tato však v mnoha případech velmi vážne a to zejména v rodinách. Mnoho mladých lidí si absenci nezájmu rodičů a nedostatek komunikace s nimi kompenzuje partou mladých lidí, kteří mohou mít závadové chování.

Cílem bakalářské práce bylo potvrdit nebo vyvrátit hypotézy, které se týkají rizikového chování žáků navštěvujících střední odborné školy a střední odborná učiliště a nastínit možnosti řešení. Dílčími cíli, které byly stanoveny v úvodu práce, bylo zmapovat sklon k rizikovému jednání dle pohlaví a zjistit faktory, které působí na žáky, kteří se k tomuto jednání propouštějí. Potvrdit nebo vyvrátit hypotézy o tom, zdali se žáci záškoláctví dopouští, aby trávili čas s partou vrstevníků; mají-li sklony k rizikovému chování spíše chlapci než dívky a jestli se žáci dopouští rizikového chování spíše ve skupině než jako jednotlivci. Analýzou výzkumné sondy se dále měla potvrdit souvislost mezi pohlavím, aktuálním pobytem žáka v době studia a

možnostech trávení volného času a jiné souvislosti, které vyplynou z dotazníkového šetření. Práce je podtržena kazuistikami z policejní praxe, kde je poukázáno na rizika, s kterými se žáci potýkají.

V úvodu práce jsem si vytyčila cíle, které jsem touto bakalářskou prací naplnila. Teoretická část se zabývala charakteristikou vybraných rizikových chování, kde jsem se zaměřila zejména na záškoláctví a šikanu, riziková chování spojená s internetem, obecně kriminální jednání jako krádeže a vandalismus a popsala jsem nejrozšířenější závislostní chování, jako je kouření, požívání alkoholu a drog. Vymezila jsem termín rizikového chování a období dospívání žáků. Závěrem teoretické části jsem popsala možnosti řešení nežádoucího chování žáků.

Při zhodnocení vypracované sondy byly zjištěny výsledky, které byly mapovány dotazníkovým šetřením. Dotazník, jenž je v příloze této práce, byl zadán žákům škol SOŠ a SOU elektronickou formou. Výzkum byl prováděn v průběhu prosince 2016 a pomocí stanovených hypotéz se mi podařilo ověřit všechny navržené cíle. Anonymní sondy se zúčastnilo 74 respondentů. Potvrdilo se, že mezi nejčastější projevy rizikového chování žáků SOŠ a SOU patří požívání alkoholu, záškoláctví, kouření cigaret a požívání marihuany. Z vyplněných dotazníků vyplynulo, že k rizikovému chování mají sklon více muži než ženy, že se žáci záškoláctví dopouští z důvodu, aby trávili čas s vrstevníky a že se k rizikovému chování upínají hlavně ve skupinách, čímž byly potvrzeny všechny nastolené hypotézy.

K možné příčině vzniku rizikového chování uvádím, že není možné určit jednotný faktor, většinou zde hraje roli více vlivů. Každý člověk je jedinečný a každý má jiné potřeby. Příčinami mohou být špatně se vyvíjející osobnost nebo neuspokojení základních lidských potřeb. Domnívám se, že jediným řešením, které se mi jeví jako nejefektivnější, je žáky zaměstnat. Nedat jim možnost nudy. Poskytnout jim volnočasové aktivity, zabavit je.

Závěrem bakalářské práce byly popsány dva příběhy žáků, kteří se setkali s krádežemi, záškoláctvím a závislostním chováním. Včasnou pomocí a prevencí se podařilo i u těchto žáků nepodlehout rizikům nežádoucího chování.

Seznam literatury

- BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika. ISBN 8086642089.
- KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-965-8.
- KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe. ISBN 8071789453.
- MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MARÁDOVÁ, Eva. *Prevence závislostí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-70-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2.
- MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998
- MATOUŠEK O. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2 Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MIOVSKÝ, Michal et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*: [monografie. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, 2010.
- NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000.
- PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 467

Internetové zdroje:

<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2016.aspx>

http://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32232/741/VZ_2015_drogova_situace_v_CR_v02.pdf

obr.2:

Zdroj:https://www.google.cz/search?q=pervitin&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjh_c6by8fRAhWC1xoKHS2-BUYQ_AUICCGB&biw=1536&bih=870#imgrc=Ch-M-zlLqEcW6M%3A

Seznam obrázků a grafů

Obr. 1. Spirála cesty do závislosti

Obr. 2. Dítě s aplikační stříkačkou

grafy

graf č. 1: Potvrzení hypotézy číslo 1 – s kým žáci tráví čas za školou

graf č. 2: Riziková chování – srovnání

graf č. 3: Poškozování cizího majetku

graf č. 4: – Ověření hypotézy č. 3

Seznam příloh

Příloha č. 1 – dotazník

Dotazník k bakalářské práci pro žáky SOŠ a SOU identifikující rizikové chování

Milé žákyně, milí žáci,

prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který bude součástí bakalářské práce na téma: Rizikové chování žáků SOŠ a SOU a možnosti jejich řešení. Vaše výsledky budou anonymní a budou sloužit k vyhodnocení.

Tímto bych Vás chtěla požádat o jeho pravdivé vyplnění a zodpovězení všech otázek, přičemž správnou odpověď označte v rámečku před možností, kterou si vyberete. V otázkách můžete zaškrtnout i více odpovědí, případně text dopsat. Odpovědi se týkají období posledních 12měsíců.

Děkuji Vám za spolupráci a přeji krásný den.

Sadáková Jana

1. Vyplňte prosím Váš věk:

- 15
- 16
- 17
- 18
- 19

2. Vyplňte Vaše pohlaví:

- muž
- žena

3. Uveďte, kde v době Vašeho studia na SOŠ nebo SOU bydlíte:

- doma s rodiči
- na internátě

4. Vyberte, zda máte zkušenost s těmito rizikovými faktory:

- záškoláctví
- šikana (jak oběť)
- šikana (jako pachatel)
- kouření cigaret
- požívání marihuany
- požívání alkoholu
- vandalismus
- krádeže
- jiné.....

5. Vyberte, jakým způsobem trávíte svůj volný čas:

- jsem s rodiči (výlety a jiné společné rodinné zájmy)
- jsem venku s kamarády
- jsem sám(a) doma
- jsem se sourozenci
- mám koníčky (volnočasové aktivity)
- jiné, prosím vypište.....

6. Vyberte, kolikrát jste byl/a v tomto ročníku za školou?

- 0x
- 1x
- 2x
- 3-4x
- 5x a více
- ani nevím, chodím pravidelně

7. V případě, že jste byl(a), nebo pravidelně chodíte za školu, jak si obstaráváte docházku? (lze označit více variant)

- říkám rodičům/zák. zástupcům pravdu a ti mě omluví
- omluvenky si píše sama
- nenosím omluvenky
- chodím vždy k lékaři
- najdu si jiný důvod, prosím napište.....

8. Zaškrtněte z možností, proč chodíte za školu:

- nechodím za školu
- nechci být ve škole, trávit tam čas
- chodím s kamarády, s partou
- chodím za školu kvůli písemkám, zkoušení
- chodím za školu kvůli učiteli
- chodím za školu kvůli spolužákům
- chodím za školu z jiného důvodu.....

9. Vyberte z možností, s kým za školou trávíte čas:

- jsem s přítelem/přítečkyní
- jsem s partou kamarádů
- jsem sám(a)
- jiná varianta.....

10. Vyberte, z uvedených možností, zda jste poškozoval(a) cizí majetek?

- ne, nikdy
- 1x
- 2x
- 3-4x
- 5x a více

11. Pokud jste se výše uvedeného jednání dopustil(a), byl(a) jste?

- sám(a)
- s partou kamarádů
- jiná odpověď.....

12. Poškozování cizího majetku jste se účastnil(a):

- pod vlivem alkoholu
- z nudy
- pod vlivem drog
- střízlivý(á)
- ze vzteku, z pomsty

13. Zaškrtněte, zda jste se dopustil(a) drobné krádeže v obchodě:

- ne, nikdy
- 1x
- 2x
- 3-4x
- 5x a více

14. Krádeže jste se dopustil(a), protože:

- jsem neměl(a) peníze na určitou věc
- bylo to na popud party
- abych mohl(a) odcizené zboží zpeněžit
- jiný důvod.....

15. Krádeže jsem se dopustil(a):

- sám(a)
- s partou přátel
- jiná odpověď.....

Děkuji za vyplnění.